

OSNOVNA ZEMLJOPISNNA OBILJEŽJA OPĆINE BRELA (Mr. Milan Ivanac, Filip Škrabić, prof.)

1. BRELA; ZAČETA I ROĐENA U PODBIOKOVlju (GENEZA IMENA I NAZIVA BRELA)

Svojesvrtni sat povijesti posvećujemo izvorima vode - vrelu ili vrelima, breljanskom zdencu života, koji im podari naziv mjestu.

Duže od tisućljeća Breljani žive u svom mjestu. Prema povijesnim nalazima raznoliki i višejezični zapisi naziva mjesta izmjenjuju se na: hrvatskom, grčkom, latinskom, talijanskom i turskom jeziku. Čini nam se interesantnim zaviriti u požutjele stranice povijesne literature posvećene nazivima ovog mjesta.

1.1. VRELO I BRELO

Genezu imena ili ispravnije naziva svom mjestu Breljani svakako trebaju tražiti u brojnim izvorima vode - vrelima života, kojima ovaj prostor obiluje na kopnu i u podmorju. Staroslavensko- hrvatska riječ *b r e l o* u osnovi znači *v r e l o*. Tvorac je toponima Vrlje pod Dubcima i naselja čije, začeto i rođeno, ime odnosno naziv je bio *B r e l o*, predač danas aktualno zvanih Brela Gornja i Brela. U ovom desetljeću izbrisali su pridjevnik Donja (Brela) iz zemljovida, koje je upravo pod tim nazivom obilježeno kao ekskluzivno evropsko ljetovalište.

Vrelo ili izvor označuje mjesto gdje voda izlazi na površinu zemlje, tj. izvor vode ili izvorište rijeke. Vrlja je podmorsko vrelo, odnosno vrelo na morskom dnu, a ova pod Dubcima za Breljane i okolno stanovništvo jednostavno je gogolj ili narodnim jezikom kazano „gogoj“.

1.2. BEROYLLIA - BERULIA

Nazivom Berulia oko 950. godine počinje pisana povijest Brela, te traje više od tisuću godina. Bizantinski car Konstantin Porfirogenet u svom djelu „Upravljanje carstvom“, na grčkom jeziku ostavio je vječni povijesni trag rečenicom: „U Paganiji su naseljene utvrde: Makar, *B r e l a*, Ostrog i Lapčanj.“

Kao baštinici svoje prošlosti odgovorni dadoše svom elitnom hotelu naziv „Berulia“. Breljani „razasuti“ svijetom, puni nostalgije, na različite načine ispoljavaju neraskidivu vezanost uz svoje mjesto. Tako eto, nadoše u jednoj od elitnih ulica New Yorka ekskluzivni restaurant koji se reklamira nazivom „Vila Berulia“. Sličnih primjera ima više.

1.3. BROLANENSES

Hrvatski velikaš i ondašnji gospodar Klisa Juraj Šubić, 30. svibnja 1315. godine, na latinskom jeziku posebnom poveljom izričito kaže da i *Breljani - Brolanenses*, zajedno sa Sviniščanima, Kučićanima i Rogožđanima, imaju iste povlastice kao i ostali stanovnici omiške komune. Gotovo prije 700 godina službeni jezik je bio latinski, a Brela su bila u sastavu omiške komune.

Vrijedno pažnje je nastojanje da i ostale povijesne nazive mjesta aktualiziramo u sadašnjosti na najprimjereniji način, baš na način kako je osuvremljena Berulia.

1.4. BRECLA

U radu „Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke republike“, Zagreb, 1890., Š. Ljubić mjesto označava nazivom *Brela*.

1.5. BREHLE

U Arhivu Franjevačkog samostana u Makarskoj čuva se Turski dokument (skraćena T) I - 10, u kojem piše: „Mihovil iz sela *Brehle*.“

1.6. BREGLIE, BREGLIE PICCOLO I BREGLIE GRANDE

Mletački dužd Alojzije Mecenigo 1517. izdaje odluku kojom prima 29 sela - među koje spominje *Breglie te Breglie piccolo i Breglie grande* - u podaništvo Venecije, a uz obvezu plaćanja 300 talira godišnje, nakon što su u pomorskoj bitci kod Lepanta Mlečani porazili Turke 7. listopada 1571. godine.

1.7. BREHLA, BRELA

Na hrvatskom jeziku i bosaničkim pismom Brela se prvi put spominju 1601. godine u pismu (Za)dvarskog dizdara Al-age omiškom providuru, a u vezi hapšenja Stipana Purišića iz Donjih Brehala.

Nadalje, don Nikola Ursić, Breljanin, pisac zanimljive oporuke iz 1694. godine na hrvatskom jeziku, naziva se kurat od *Brela*.

1.8. BREHLIA, BRECHLIA, BRECHGLIA I BRECHIE

Nazive mjesta: B r e h l i a, B r e c h l i a i B r e c h g l i a nalazimo kod Karla Horvata u radu pod nazivom „Glagoljaši u Dalmaciji početkom 17. stoljeća“, STARINE XXXIII, Zagreb, 1911.

U zemljovidu otisnutom u najnovijoj monografiji Makarsko primorje iz 1990. godine, u sastavu župe Radobiglie (Radobilje ili Radobolje) nalazi se i mjesto označeno nazivom B r e c h i e, locirano na prostoru današnjih Brela Gornjih.

1.9. BREHLIA SUPERIOR ET INFERIOR

Karlo Horvat u već spomenutom radu „Glagoljaši u Dalmaciji“ navodi da strani izvori koncem 16. stoljeća jasno razlikuju B r e h l i a s u p e r i o r e t i n f e r i o r, što bi u relikovanju podjele podrazumijevalo više - niže, tj. gore i dolje, a kao preteču donedavne podjele na Brela Gornja i Brela Donja, o čemu se govori u nastavku.

1.10. BREGHLI DOLGNI, BREGHLI GORNGNI

U radu pod naslovom „Macarsco e sua provincia di Primorge“ V. Coronelli spominje 1687. godine između ostalih i mjesta: B r e g h l i D o l g n i i B r e g h l i G o r g n i, tj. Brenja Gornja u zagorju i Brela Donja u primorju.

1.11. BRESLA, BRESLANI

Al-aga dizdar (Za)dvarski u pismu iz 1632. godine piše providuru omiškom što im se osporava pravo na Vrulu (Vrulju), jer da se B r e s l a n i u tom pravcu žale na Omišane, budući su im ovi pohvatali koze na ispaši.

1.12. PODBREHALJE

Dojučeranja Donja Brela se u 17. i 18. stoljeću u više dokumenata nazivaju P o d b r e h a l j e m (Podbrejalje)); knez Ivan Buzovčić oporukom iz 1625. godine ostavio je zemljište u luci Dračevici u P o d b r e h a l j u makarskom samostanu; Turci Zadvarani 18. ožujka 1666. uhvatili su dva popa i jednog štopatura u P o d b r e h a l j u; Turci su 9. svibnja 1666. godine ubili u P o d b r e h a l j u tri hajduka; don Nikola Ursić u već označenoj oporuci iz 1694. godine razlikuje B r e l a i P o d b r e h a l j e, i to Brela na prostoru

današnjih Brela Gornjih i Podbrehalje kao dojučerašnja Brela Donja; te na kraju Mijovil Buljević oporukom iz 1718. godine ostavlja svoj dio imovine u P o d b r e h a l j u crkvi svetog Stjepana.

1.13. **PODBREŽALJE, BREHLI, BREHLE**

Šilobadović u svojoj kronici od 1662. do 1690. uz nazive Brehle i Brehli 1666. na dva mjesta piše o P o d b r e ž a l j u. U vezi s tim Josip Ante Soldo u Makarskoj ljetopisu iz 17. i 18. stoljeća je mišljenja da je Podbrežalje kraj ispod Brela, što bi imalo značiti da se odnosi na prostor donedavnih Donjih Brela. U tom pravcu idu nazivi Podbrehalje i Podbrejalje.

1.14. **BRELIE**

Šematizam splitsko-makarske biskupije iz 1840. godine pa nadalje piše redovno B r e l l e, na talijanskom jeziku, a od 1862. godine kao G o r n j e i D o n j e B r e l e. Tek u našem stoljeću imamo donedavno nazive: Brela Gornja i Brela Donja.

1.15. **VRULJA, VERULJA**

U literaturi novijeg doba prisutna su i drugačija viđenja naziva mjesta. Čini se potrebnim u nastavku ponešto reći i o tome.

U Pomorskom zborniku JLZ Zagreb, Lahman piše da „Konstantin Porfirogenet spominje Opidion Berulia, što se vjerojatno odnosi na Vrulju ili Gornja Brela...”

Josip Kirigin i Borivoje Maksimović pisci monografije Makarska rivijera iz 1976., prenose tekst Ostrogorskog iz knjige „Istorija Vizantije” koji glasi: „U Paganiji su ovi naseljeni gradovi: Mokro (Makar), V e r u l j a (Gornja Brela), Ostrog (Zaostrog) i Slavinec (Labčan više Graca)...”

Velimir Urlić u radu „Povijesni razvitak ribarstva Makarskog primorja” u časopisu Makarsko primorje broj 1/90., vezujući se na Porfirogentovo djelo „O upravljanju carstvom”, navodi da je V e r u l j a - B e r u l i a (Gornja Brela) jedan od četiri utvrđena grada u Paganiji, neretvanskoj kneževini, koja pripada župi Makar.

U zemljovidu Hrvatske iz X. stoljeća objavljen u 5. svesku Enciklopedije Jugoslavije, Leksikografskog zavoda Zagreb iz 1988. godine, prostor današnjih Brela označuje se nazivom V r u l j a. Isti naziv nosi i u zemljovidu Hrvatske nakon Zadarskog mira iz 1358. godine.